

ПОНЯТТЯ МОТИВАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Бокоч Тетяна

*викладач кафедри прикладної лінгвістики,
ДНУЗ «Ужгородський національний університет»*

На сучасному етапі розвитку фразеології як науки фразоутворення розглядається по-різному. З одного боку, існує необхідність виокремлення спеціального розділу у фразеології, що займається вивченням фразотворчих процесів, виокремленням певних закономірностей формування ФО [1, с.3-9]. З іншого боку, висловлюється думка, що фразоутворення слід виокремити в самостійну лінгвістичну науку поряд із фразеологією [1, с.5-12].

Предметом фразоутворення є вивчення фразотворчих процесів, визначення певних закономірностей фразоутворення, виділення фразотворчих моделей, а також вивчення семантичної структури ФО з точки зору фразотворчої специфіки. Термін «фразоутворення» найбільш повно відображає сутність проблеми, тобто вивчення закономірностей утворення та подальшого розвитку ФО: на основі наявної фразеології вторинні процеси вже не мають того фразеологізуючого характеру, як це спостерігається власне на першому етапі становлення ФО.

Визначаючи безсумнівні і безперечні досягнення в дослідженні фразотворчих процесів, необхідно зупинитися також і на недостатньо досліджених питаннях цього аспекту фразеології:

- паралельне співіснування ономасіологічної та еволюційної концепцій: 1) представники ономасіологічної концепції вважають, що ФО, як і лексичні, виникають у єдиному порівняно короткому акті, відразу і тільки в мові [4, с. 161; с. 11]; 2) прихильники еволюційної теорії трактують цей процес як відносно повільний і поступовий [4, с.102]; 3) відмінність цих теорій

полягає у встановленні інтенсивності набування категоріальних фразеологічних ознак певним словесним комплексом;

- недосконалість термінологічного апарату, що веде до необґрунтованої появи синонімії і полісемії багатьох термінів. Наприклад, термін «фразеологічна деривація» визначається то як механізм утворення ФО від одного фразеологізму, то як уся сукупність способів утворення ФО і їхніх варіантів, як створення ФО від ФО [3, с.189];
- різноманітність класифікацій фразотворчих процесів тієї чи іншої мови. Одні дослідники розуміють під фразеотворчими процесами фразеологічну інтеграцію (утворення ФО від слова), первинну фразеологізацію (утворення ФО на основі словосполучень), вторинну фразеологізацію (утворення ФО стійких словесних комплексів нефразеологічного типу) і фразеологічну деривацію. Інші вчені вважають їх фразотворчими способами, сутність яких розкривається окремими процесами: редуплікацією, експлікацією і т.ін.

При вивченні фразотворчих процесів та їх критичному описі необхідно враховувати значення, яке отримає вираз у майбутній ФО. У спеціалізованій літературі це явище має такі назви як «мотивування», «мотиваційна база». Згодом було впроваджено поняття: а) прототипу фразеологізму і визначено його як «мотиваційну базу, з якою фразеологізм пов'язаний дериваційними відношеннями в синхронії та діяхронії» [2, с.46.]; б) вихідних елементів мови, необхідних для реалізації, матеріалізації мотивування, які мають назви «дериваційна база», «вихідний текст (матеріал)», «вихідна матеріальна форма»; в) зовнішньої ситуативної сфери, яка має екстралінгвальний характер (вихідна матеріальна форма та мотивування мають лінгвальний характер). Для дослідження процесу фразоутворення дуже важливо визначити взаємовідношення між вищезазначеними елементами вихідного матеріалу.

Зв'язок цих трьох аспектів при реалізації первинних фразотворчих процесів виглядає таким чином:

- мотиваційній базі відповідає повна вихідна матеріальна форма, наприклад: *ins Wasser fallen* дослівно - *впасти у воду*; фразеологічне значення – «розладнатися, провалитися» [5, т. 3, с.1701];
- мотиваційній базі відповідає часткова вихідна матеріальна форма. Під час утворення ФО відбувається експлікація вихідної матеріальної форми, а матеріалом для створення ФО є окремі лексеми. Тут розрізняють фразеологічну інтеграцію, що виражається у втраті окремими словами низки властивостей зокрема при вступі у фразеологічний зв'язок, наприклад, іменник *Anhang* спочатку позначав *речі, що оточують людину*, потім він вживався в значенні «група людей, які оточують когось»; звідси - *einen Anhang haben* мати прихильників, послідовників [6, с.191]; а також фразеологічну диференціацію, при якій вихідна матеріальна форма (лексема) репрезентується розгорнутим словосполученням, наприклад, *siegen - den Sieg davon tragen* [6, с. 1134];
- мотиваційній базі не відповідає вихідна матеріальна форма. Основою для утворення таких ФО слугує зовнішня ситуативна сфера. Таке явище характерне для утворення більшості перифраз, наприклад, порівняємо: *das Dach der Welt* «дах світу» (Тибет) [5, т. 1, с. 296; 6, с.337], *das Schiff der Wüste* «корабель пустелі» (верблюди) [6, т. 3, с.1332];
- мотиваційна база не збігається з вихідним матеріальним складом ФО тих випадках, коли у вихідному тексті є відповідне словосполучення. Наприклад, у тексті Біблії є сполучення слів *Fleischtöpfe Ägyptens* [5, т. 1, с. 460], яке є матеріальним праобразом майбутньої ФО, але мотивування полягає в змісті тексту, що її включає.

Отже, враховуючи цю взаємодію, можемо виокремити такі первинні фразотворчі процеси:

- фразотворчі процеси, що характеризуються обов'язковою наявністю взаємозв'язку між вихідною матеріальною формою і мотивуванням, до яких належить утворення ФО на основі переосмислення змінних сполучень слів, переосмислення стійких словосполучень нефразеологічного

- характеру, на основі синтаксичної спеціалізації словосполучень і фраз, іншомовного матеріалу та сюжету;
- фразотворчі процеси, у яких зв'язок між мотивуванням та вихідною матеріальною формою повний або частковий: утворення ФО на основі крилатих виразів, каламбурного обігрування омонімів і окремих слів.

Список використаних джерел

1. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова: Фразеологія. Навчальний посібник для студентів філологічних факультетів університетів / Леонід Григорович Авксентьев. - Харків: Вища школа. Вид-во при ХДУ, 1983. 137 с.
2. Кунин А.В. Курс фразеології сучасної мови, 1996. 381 с.
3. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. [2., durchgesehene und ergänzte Auflage]. - Tübingen: Niemeyer, 1997. 299 S.
4. Paul H. Prinzipien der Sprachgeschichte / H. Paul. [8., unveränd. Aufl.]Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1968. S. 161.
5. Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten: in 3 Bd. / L. Röhrich [7 Aufl.]- Freiburg-Basel-Wien : Herder-Verlag, 2004. Bd 1. : A-H 638 S.; Bd. 2. : H-S - S. 1273; Bd. 3: S-Z 1910 S.
6. Weinrich H. Die Wahrheit der Wörterbücher / H. Weinrich // Probleme der Lexikologie und Lexikographie. Düsseldorf: Das Institut für deutsche Sprache. - Verl. "Schwann", 1976. Jahrbuch, 1975. Bd. 39. S. 347-371.